

ВІДГУК
офіційного опонента
завідувача кафедри фінансового аналізу та аудиту
Державного торговельно-економічного університету,
доктора економічних наук, професора НАЗАРОВОЇ Каріни Олександрівни
на дисертацію БУРДИМА Юрія Миколайовича на тему:
«Аудит фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми дослідження. Аудит фінансової звітності є імперативним інформаційним інструментом розвитку національної економіки. У період запровадженого воєнного стану аудит є ефективним практичним засобом незалежної оцінки фінансової звітності підприємств агробізнесу. Роль аудиту в аграрному секторі національної економіки зростає, оскільки користувачі фінансової звітності зацікавлені в отриманні об'єктивної, повної та достовірної інформації про фінансовий стан та фінансові результати, рух грошових коштів та зміни у власному капіталі підприємства. За допомогою аудиту забезпечується перевірка даних показників фінансової звітності підприємства на її відповідність застосованій концептуальній основі фінансової звітності чи іншим вимогам.

Організація та проведення аудиту фінансової звітності залежить як від зовнішніх, так і від внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів можна віднести законодавче регулювання та вплив військової агресії на діяльність підприємств та аудиторів, до внутрішніх – створення системи управління якістю в аудиторській фірмі, запровадження внутрішніх стандартів, документування процесів проведення аудиту.

В умовах майже перманентної нестабільності, особливо під час запровадження воєнного стану, виникає нагальна потреба в адаптації аудиторських процедур до умов обмеженого доступу до інформації, зростання ризиків безперервності діяльності та шахрайства, потреби розгляду професійного судження при оцінці активів і зобов'язань. При цьому також відбувається адаптація українського законодавства у сфері аудиту до стандартів Європейського Союзу в частині суспільного контролю та управління. Це створює підґрунтя для змін в організації та проведенні аудиту.

Враховуючи зазначене, виникає потреба у перегляді та переоцінці традиційної методики проведення аудиту фінансової звітності аграрних підприємств, а, отже, тема дослідження є актуальною.

Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій. У дисертації сформовано комплекс наукових результатів, спрямованих на розвиток теоретичних, методичних та організаційних засад аудиту фінансової звітності підприємств аграрного бізнесу в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

До основних положень, висновків та рекомендацій, які формують наукову новизну можна віднести такі:

– удосконалення методичних підходів до облікового забезпечення аудиту активів і зобов'язань аграрних підприємств в умовах воєнного стану, які передбачають системне виокремлення витрат, що виникли внаслідок збройної агресії шляхом запровадження спеціалізованих аналітичних рахунків для відображення витрат, а також їх відображення у примітках до фінансової звітності як незвичайних для діяльності підприємства з обов'язковим розкриттям їх характеру та сум;

– поліпшення обліково-аудиторського забезпечення відображення сільсько-господарськими підприємствами збитків та упущеної вигоди, зумовлених військовими діями, зокрема, через доповнення позабалансових рахунків 04 «Непередбачені активи й зобов'язання» рахунком 043 «Упущена вигода внаслідок військової агресії» та 07 «Списані активи» рахунком 075 «Завдані збитки внаслідок військової агресії»; наведення кореспонденції рахунків для відображення відшкодування завданих збитків та упущеної вигоди в залежності від джерел погашення; документальне забезпечення;

– удосконалення методики й організації проведення інвентаризації активів і зобов'язань аграрних підприємств в умовах воєнного стану шляхом обґрунтування поетапної моделі її здійснення, запровадження суцільного методу фіксації та розширення процедур документування пошкоджених і знищених об'єктів;

– удосконалення методичних підходів до аудиту фінансової звітності підприємств аграрного бізнесу у період воєнного стану та повоєнної стабілізації. Доповнено порядок визначення суттєвості фінансової звітності аграрних підприємств, вказано на аудиторські процедури щодо обґрунтування достовірності облікових оцінок, доповнення форм робочих документів аудитора з перевірки правильності застосування концептуальної основи складання звітності; оцінки облікової політики аграрного підприємства; запитів на отримання інформації та робочих документів щодо основних засобів, нематеріальних активів, капітальних інвестицій, запасів, дебіторської заборгованості, доходів та витрат у період воєнного стану.

Окремо варто підкреслити, що здобувачем також досліджено теоретико-методичні засади аудиту фінансової звітності підприємств аграрного бізнесу, за результатами яких уточнено його завдання та виділено функції характерні в період воєнного стану – оціночну та безпекову функції; проаналізовано організаційні засади аудиту фінансової звітності в умовах воєнної економіки шляхом розроблення ризик-орієнтованої моделі організації аудиту, яка містить удосконалення документування і планування аудиторської діяльності та інструментарію забезпечення її незалежності; організаційно-методичні засади цифрової трансформації аудиту фінансової звітності сільськогосподарських підприємств

шляхом адаптації стандартного аудиторського файлу SAF-T UA як універсальної інформаційної платформи для проведення електронного аудиту та розроблення алгоритму функціонування спеціалізованого програмного рішення.

Дисертація є самостійною, завершеною, цілісною працею, яка характеризується науковим наповненням та має високий рівень обґрунтованості теоретичних положень, пропозицій та рекомендацій. Все зазначене надає підстави для позитивної оцінки наведених елементів наукової новизни, їх наукового та прикладного значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження Бурдима Юрія Миколайовича виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Обліково-контрольне забезпечення управління діяльністю і оподаткування суб'єктів господарювання в умовах сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0121U110614). Автором в межах виконання роботи запропоновано теоретичні та практичні засади організації і методики аудиту фінансової звітності підприємств аграрного бізнесу у період воєнного стану та повоєнної стабілізації.

Практичне значення та впровадження результатів дослідження. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у впровадженні запропонованого організаційно-методичного інструментарію аудиту в діяльність аудиторських компаній, сільськогосподарських підприємств, громадських об'єднань. Зокрема, Приватним сільськогосподарським підприємством «Агрофірма «Журавка» застосовуються в практичній роботі дослідження щодо оцінки завданих збитків країною-агресором та методика їх облікового відображення. В обліковій діяльності зафіксовані та використовуються запропоновані джерела інформації при проведенні інвентаризації на деокупованих територіях та при відновленні обліку (довідка № 117 від 19 грудня 2025 р.).

Філією «Птахофабрика «Авіс» ТОВ «Аграрний холдинг «Авангард» враховано в діяльності результати дослідження щодо відображення в обліку витрат, які виникли внаслідок збройної агресії (довідка № 79 від 16 лютого 2026 р.).

Пропозиції щодо переліку ризиків суттєвого викривлення та їх узагальнення для підприємств аграрного бізнесу, запропоновані процедури ідентифікації та оцінки таких ризиків під час аудиту застосовуються в практичній аудиторській діяльності ТОВ «Міжнародна аудиторська компанія Де Візу» (довідка № 730/3 від 15 листопада 2025 р.).

Громадською спілкою «Палата аудиторів і бухгалтерів України» впроваджено в практичну діяльність методику проведення аудиту фінансової звітності сільськогосподарських підприємств (довідка № 20 від 20 листопада 2025 р.).

Результати дисертаційного дослідження використовуються Національним університетом біоресурсів і природокористування України у навчальному процесі

при викладанні дисципліни «Комп'ютерні методи аудиту» для студентів ОС «Бакалавр» зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» (акт впровадження від 19.11.2025 р.).

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях. Основні наукові положення, висновки та практичні результати дисертаційного опубліковано у 13 наукових працях, з яких 5 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 8 тез наукових доповідей. В опублікованих працях відображено основні результати досліджень, а також їх наукову новизну. Вказане засвідчує належний рівень апробації результатів дослідження.

Оцінка мови, стилю та оформлення дисертації. Застосована здобувачем у дисертації та в наукових публікаціях, які презентують отримані результати даного дослідження, наукова термінологія є загальноновизнаною, стиль викладення результатів теоретичних і практичних досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність їх сприйняття та використання.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація Бурдима Юрія Миколайовича є самостійною кваліфікаційною науковою працею. За результатами опрацювання змісту дисертації та відповідних опублікованих наукових праць не встановлено ознак академічного плагіату, неналежних запозичень або інших порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Бурдима Юрія Миколайовича, слід звернути увагу на окремі дискусійні положення, що потребують додаткового уточнення чи обґрунтування:

1. У підрозділі 1.1 дисертації визначено особливості сільського господарства, які необхідно враховувати при проведенні аудиту фінансової звітності: сезонність виробництва, наявність орендних відносин, облікове відображення біологічних активів, наявність спрощеної системи оподаткування; пільги держави, обмеження експорту (С. 35–36). Автор вказує, як зазначені чинники впливають на проведення аудиту фінансової звітності та додаткові процедури, які необхідно здійснити. Водночас, для покращення якості наукових результатів, відображення впливу особливостей аграрного сектору на проведення аудиту фінансової звітності доцільніше здійснювати у графічному вигляді, з визначенням всіх обов'язкових процедур аудиту.

2. У підрозділі 1.2 дисертації наведено перелік інформації, якою доцільно доповнити особову справу (С. 52). Дійсно, є всі підстави погодитися з тим, що законодавчо визначений перелік інформації в особовій справі замовника є мінімальним, і це впливає на організацію процесу аудиту. Водночас доцільно було б додатково обґрунтувати запропоновані доповнення та їх вплив на організацію аудиту, а також запропонувати відповідну форму документа.

3. На рис. 1.6 дисертації здобувачем представлено організаційні етапи аудиту фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу в умовах воєнного стану (С. 59). Попри це, варто зауважити, що організацію аудиту фінансової звітності не можливо розглядати окремо від проведення аудиту фінансової звітності. Тому на рисунку доцільно було б виокремити організаційні елементи, а також вказати особливості, які характерні для аграрних підприємств.

4. У підрозділі 3.2 дисертації зазначені облікові оцінки, які потребують детального розгляду аудитором у період війни, а також наведено дії аудитора під час розгляду кожної з облікових оцінок (С. 179–180). Водночас доцільно було б зазначити, які саме облікові оцінки зазнають змін під час воєнного стану у аграрному підприємстві та навести узагальнену таблицю щодо розгляду таких облікових оцінок та процедур аудитора з їх перевірки.

5. На рис. 3.7 здобувач розкрив програмні рішення, які використовуються при проведенні аудиту фінансової звітності: спеціалізовані програмні рішення; програмні рішення для підтримки аудиторських процедур; хмарні рішення. У подальшому автор наводить перелік програм, які використовуються при проведенні аудиту (С. 207). Слід зазначити, що згадана інформація має описовий характер та не розкриває повною мірою основний функціонал наявних програмних продуктів, у той час, як таке дослідження дозволило б визначити їх переваги та недоліки.

Водночас вказані вище зауваження і дискусійні положення не зменшують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його теоретичної, практичної значущості та, загалом, дисертації Бурдима Юрія Миколайовича. Більшість із них мають дискусійний чи рекомендаційний характер і підкреслюють актуальність, складність та комплексність обраної теми дослідження.

Загальний висновок. Загалом дисертація Бурдима Юрія Миколайовича є завершеним, цілісним і самостійно виконаним науковим дослідженням, в якому надано вирішення актуальних наукових завдань для аграрного сектору економіки.

За змістом та оформленням дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктор філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор Бурдим Юрій Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Офіційний опонент завідувач кафедри фінансового аналізу та аудиту Державного торговельно-економічного університету, доктор економічних наук, професор Каріна НАЗАРОВА